

YURİ GAGARİN, BAŞKAN KENNEDY VE MARADİT

Bu güne kadar hep bilimsel yazılar yazdım. Araştırmalar, makaleler, kitap bölümleri, kitaplar. Hepsı tıbbi konularda, meslekle ilgili. Belli bir biçimde ve kalıpta. Genel bilgiler, gereç ve yöntem, sonuç ve tartışma bölümlerinden oluşan, rakamların, istatistik bilgilerin verildiği, kesin ifadelerin kullanıldığı yazılar. Ciddi, soğuk ve duygusuz.

Ama şimdi durum farklı. Atabarı Dergisine böyle bir yazı yazamam. Bu yazı acılarımı, sevinçlerimi, heyecanlarımı, kısaca duygularımı anlatmalı. Bu derginin okurları ile beni buluşturmalı. Nerede ve nasıl? Bilmiyorum, fakat bildiğim bir şey var ki bu iş benim deneyimlerim dahilinde değil.

Kenarı yırtılmış siyah beyaz bir fotoğraf. Tarih 1963, yer Maradit (Muratlı), altı yaşındayım. Üzerimde önden tek düğmeli dar bir ceket, buruşuk, altımda golf pantolonu, ayaklarımda plastikten önden kemerli bir ayakkabı. Ortada ablam, iki yana örgülü saçları, üzerinde kenarı dantelalı bir elbise var. Onun yanında benimkine benzer giysiler içinde amcamın oğlu. Bu benim en eski fotoğrafım, daha öncesi yok. Anılarımda öyle. Bu fotoğrafın çekildiği tarihten önceye ait anımsayabildiklerim çok silik. Ama bu fotoğrafın etkisiyle midir bilinmez, altıncı yaşıma ait anılar belleğimde bütün tazeliği ile duruyor.

Maradit... Hayata dair ilk anımsadıklarım oraya ait. Küçük bir nahiye merkezi. Tatlı bir eğimle Çoruh'a uzanan yemyeşil bir yamaca kurulmuş, fındık ve çay bahçelerinin arasına serpiştirilmiş kırmızı kiremitli evler, mısır tarlalarının arasından

geçen dar ve kıvrımlı yollar ve büyük bir uğultuyla bozbulanık akıp giden Çoruh Nehri. Çoruh'un karşı yakası Rusya, karşı yamaçlarda bir başka Maradit, aynadaki yansıma gibi, hemen hemen aynı.

Tepelerden kıvrılarak akıp Çoruh'a karışan küçük bir dere, nahiyeyi ikiye bölerdi. Borçka'dan gelen şose nahiyenin meydanına çıkar, meydanın hemen üstündeki okulun bir duvarı dereye bakardı. Meydanın sağında ahşap minareli cami, yanında nahiye müdürlüğünün binası ve PTT vardı. Onların da yanında Hüseyin (Gezmiş) Amcanın dükkanı. Meydanın karşısında köy kahvesi ve birkaç dükkan daha.

Sınırdaki, bir başka ülkenin ve Çoruh'un bir dağın yamacına sıkıştırdığı dar bir coğrafyada yaşıyorduk. Altı yaşındaydım, yaşım gibi, dünyam da küçüktü. Benim için en büyük serüven Sadık amcanın önden kolla çalışan cipi ile Borçka'ya gidip gelmekti. Benim için daha berisi yoktu. Ötesi ise Çoruh ile sınırlıydı. Üstelik karşıda başka bir ülke vardı.

Babam nahiye müdürüydü. Maradit'te üçüncü yılımızdı. Evimiz, karakolun yanından yukarıya doğru kıvrılarak uzanan, dar bir patika ile çıkılan, büyükçe bir evdi. Bir yarısında ev sahibimiz İskender Dede (Dizdar) diğer yarısında biz otururduk. Evimizin küçük bir mutfağı, iki göz odası vardı. Odalardan biri arka bahçeye, diğeri patıkaya bakardı. Pencereden, çay ve findık bahçelerinin ardında Çoruh nehri ve karşı kıyıda Rusya tarafındaki köy, yamaçlar ve tepeler görünürdü. Arka bahçenin sonunda akasya ağacının altında bir kamelya vardı. Sıcak yaz akşamlarında, lüks lambasının titrek aydınlığında, kamelyada otururken koyu bir sohbeta dalınır, çaylar içilir, annemin yaptığı kurabiyeler ya da börekler yenirdi. Sohbet, radyoda ajansın başlaması ile kesilir, babam ile İskender dede dikkatle haberleri dinlerlerdi. Ajans bitince yurttan sesler korosundan türküler veya beraber ve solo şarkılar başlardı. Radyodan dökülen nağmelere aşağıdaki derenin sesi karışır, cırcır böceklerinin sesinin de eklenmesi ile hoş bir melodi oluşurdu. Akşam geceye dönerken, dereden esen serin rüzgarın etkisi ile ya da lüks lambasının gazının bitmesi ile kamelya sefası sona ererdi.

Radyo evlerin en saygın eşyasıydı. Baş köşe onundu. Üstünde mutlaka göz nuru bir örtü bulunurdu. Önceleri yanında kocaman bir bataryası olan radyomuz vardı. Radyonun tipini değil ama bataryasını anımsıyorum. Daha sonra pilli, önden tuşlu "Sierra" marka bir radyomuz oldu. Rusca yayın yapan bir çok istasyon arasında Türkçe yayın yapan Ankara Radyosu vardı. Diğer istasyonlara göre sesi çok uzaklardan geliyormuş gibi yorgun ve güçsüzdü. Bir de kısa dalga üzerinden günün belirli saatlerinde Türkçe yayın yapan Amerikanın Sesi Radyosu vardı. Ajans saatleri önemliydi. Adeta günün akışı ajans saatlerine göre ayarlanırdı. Başlamadan önce radyonun yanına oturulur, ajans bitinceye kadar dikkatli bir şekilde dinlenirdi. Dünyanın bu ücra köşesinde dünya ile iletişim kurmanın başka bir yolu yoktu.

Ayda bir Hayat Mecmuası gelirdi. Dünya liderlerini, önemli insanları, Yeşilçam ve Hollywood artistlerini ilk orada tanıdım. Radyo ve Hayat Mecmuası zamanımızın işitsel ve görsel teknolojisinden çok uzaktılar ama benim anılarıminin değişmez bir parçası ve mimarı oldular.

Akşamları bizim tarafa karanlık çökerken karşı tarafta elektrikler yanar, aydınlığı gözlerimizi alır, şölvesi duvarlarımızı aydınlatırdı. Biz evlerimizde gaz lambasının kör aydınlığında otururken, zaman zaman bir projektör ışığı evleri tarar, pencereden odamıza dolar, birkaç saniye her yer aydınlık olur, sonra tekrar karanlığa gömülürdü.

Gündüzleri karşı taraftan müzik yayını yapılırdı. Çoğu zaman kalın bir erkek sesi, anlamadığım bir dilde ve bizimkilerine hiç benzemeyen şarkılar söylerdi.

Karşı tarafla ilgili içimde müthiş bir merak vardı. Bir nehrin ayırdığı iki kıyıda yaşıyorduk, ama onlar çok farklıydılar. Onların elektriği, geceyi aydınlatan parlak ışıkları vardı. Radyolarımızın sesini bastıran güçlü sesleri, anlamadığım şarkıları vardı. Bazen bu merakla kıyıya iner, ağaçların arasından biraz da korkarak karşı kıyıyı seyrederdim. Zaman zaman da minareye çıkar, sabit dürbünle karşıdaki insanları görmeye çalışırdım. Çoğu zaman ortalıkta kimse görülmezdi. Bazen bir gölge yakalar, netlik ayarı yapınca kadar tekrar kaybederdim. Karşı taraf benim için gizemliydi.

Babam, görevi gereği, zaman zaman Ruslarla görüşmeler yapardı. İki tarafın heyetleri, sınırdaki protokol binasında bir araya gelir, bazen de sınır tespiti için arazide birkaç gün süren çalışmalar yaparlardı. Türk tarafına babam, Rus tarafına ise bir gürcü olan Kahidze başkanlık ederdi. Heyette ev sahibimiz İskender Dede tercüman olarak bulunduğu için, bu

görüşmelerden ev sohbetlerinde uzun uzun söz edilirdi. Bu sohbetlerin en meraklı dinleyicisi her zaman ben olurdum.

Bir yaz günü babam, bu görüşmelerden birine beni de götüreceğini söylediğinde çok sevindim, heyecanlandım. Nihayet merakımı giderebilecektim. Belki de bu benim gerçekleşen ilk hayalimdi, ilk keşfimdi, sınırları ilk geçişimdi, dili ve dini farklı olan insanlarla ilk buluşmamdı. O gece uyumadım. Sabah annem en yeni elbiselerimi giydirdi. Heyetin diğer üyeleri ile nahiye müdürlüğü binasında buluştuk. Sanırım dört, beş kişi kadardık. Sınırdaki protokol binasına gittik. Protokol binası, nehrin kenarında, gür kestane ağaçlarının arasında tek katlı beyaz bir binaydı. Binanın az ilerisinde üzerinde ahşap bir köprünün bulunduğu bir dere vardı. Köprünün diğer tarafı Rus topraklarıydı. Köprünün başında bir askerimiz nöbet tutuyordu. Görüşme Rus tarafında yapılacaktı. Diğer tarafa geçmek için protokol subayının nezaretinde köprüye geldiğimizde nöbetçi asker selam verdi. Köprünün öbür ucunda kimse görünmüyordu. Köprünün yarısına kadar yürüdüğümüzde, karşı tarafta ağaçların arasında bir Rus askeri çıkıp bize doğru yaklaşmaya başladı. Çok heyecanlanmışım, galiba biraz da korkmuşum. Babamın yanına sokulduğumu, elini tuttuğumu hatırlıyorum. Bu benim için çok önemli bir andı, ilk defa yabancı birini görüyordum. Üstelik bu kişi parlak ışıkları, projektörleri, kalın kocaman sesleri olan biriydi.

Yaklaştıkça nasıl biri olduğunu görmeye çalışıyordum. Aslında bizden farklı değildi. Boyu biraz uzundu, bizden daha açık tenliydi, mavi gözlüydü, altın sarısı saçları vardı. Yanımıza gelince selam verdi. İskender Amca ile anlamadığım bir dilde konuştular. Sesi hiç de kalın ve kocaman değildi, bizimki gibiydi. Önümüze düştü, onu takip ettik. Kıyı boyunca ağaçların arasındaki dar yoldan bir süre yürüdük. Küçük bir meydana geldiğimizde üniformalı dört, beş Rus oturdukları kamelyadan kalkıp bize doğru geldiler. İçlerinde daha yaşlı olanı gülerek ve oldukça samimi davranarak babamla tokalaştı. Babam bana dönüp “Kahidze bu!” dedi. Adam eğildi, yanağımdan bir makas aldı, saçımı okşadı. Çırpı bacaklarımın titrediğini hatırlıyorum. Gözümde büyüttüğüm onlardan biri bana dokunmuştu, bu bizden olmayan biriyle ilk temasımdı. Kamelyaya oturuldu, İskender Dedenin tercümanlığında görüşmeler başladı. Farklı dilden konuşsalar da, babamla Kahidze iki eski dost gibiydiler. Neler konuşulduğunu, nelerin yendiğini hatırlamıyorum. Farklı duygular içindeydim. Kendi dünyamdan farklı bir dünyayı keşfediyordum, kıyıda oturup merakla seyrettiğim karşı kıyıda, dürbünle görmeye çalıştığım insanların arasındaydım.

Resmi görüşme bittiğinde karşılıklı sigaralar içildi. Bizimkilerinki sanırım Bafra sigarasıydı. Onlarınkinin çoğu tersine yazılmış harflerden oluşan bir ismi vardı. Babamla Kahidze arasında İskender Dede'nin tercümanlığında bir sohbet sürüyordu. Sohbetin bir bölümündeki konuşulanlar oldukça dikkatimi çekmişti. O konuya nasıl geldiğini bilmiyorum ama, bir ara Babam, Kahidze'ye “Peygamberlerimiz ayrı olsa da tanrımız bir” dedi. Kahidze bir şeyler söyledi. İskender Dede, Babama “Tanrıya inanmadığını söylüyor” dedi. Kahidze devam etti: “Ben görmediğim bir şeye inanmam, eğer tanrı olsaydı Yuri Gagarin uzaya gitti, o görürdü” dedi.

Kulaklarıma inanamadım, yanlış mı duymuştum acaba, bu Rus neler söylüyordu?, Doğru muydu? Bu Yuri Gagarin kimdi, ya da neydi? Uzaya mı gitmişti? Nasıl ve ne zaman?

Bu o ana kadarki kısacık yaşamımda duyduğum en olağanüstü şeydi. Maradit’de döner dönmez babama bunun doğru olup olmadığını sordum. Doğruydü. İki yıl önce Yuri Gagarin adındaki bir Rus, uzaya gitmiş ve dönmüştü. Duyduklarım, Şavşat’ın Veliköy’ünde doğup gidebildiği en uzak noktada Maradit’te yaşamını sürdüren biri için inanılmazdı ama bu gerçektü. Ben, daha karşı kıyıyı keşfetmeye çalışırken, karşı kıyıdakiler uzayı keşfetmişlerdi. Yuri Gagarin’le tanışmak, o gün yaşadığım bütün heyecanlardan daha fazla etkilemişti beni. O gün küçük dünyam o kadar büyümüştü ki, ta uzaya kadar ulaşmıştı.

Benzer bir heyecanı 1968 yılında bu kez Şavşat’ta yaşadım. Yine radyo başındaydık, Amerikanın Sesi Radyosunun gidip gelen cılız sesinden insanoğlunun Ay’a ilk başışına tanıklık ediyorduk. Neil Armstrong ve arkadaşlarının Cape Canaverel de başlayan yolculuğu ve Ay’a varışları insanlık tarihinin en önemli olaylarından biriydi.

Yıllar sonra Amerika’da, bu yolculuğun başladığı yere gittim. Uzay istasyonunu dolaştım. Ay’a ilk seyahatin kumanda edildiği kontrol merkezinde Maradit’e çocukluğuma döndüm Kahidze’yi ve Gagarin’i bir kez daha hatırladım.

Amerika’da bu defa Dallas’ta çocukluğumu tekrar yaşadım. Kennedy suikastinin gerçekleştiği Houston ve Elm caddelerinin kesiştiği yere geldiğimde, Maradit’e çocukluğuma tekrar döndüm. 1963 Kasımıydı, Evimizin penceresinden görülen çay bahçesindeki elma ağacının yaprakları sararmıştı, güzel bir sonbahar günüydü. Radyo başında babamı anımsadım. Amerikanın Sesi Radyosunu dikkatle dinliyordu. Haber çok önemliydi. Başkan Kennedy Dallas’ta vurulmuştu. Yakışıklı Amerikan Başkanı ve Güzel Karısını Hayat Mecmuasından tanıyordum. Babam o mecmuayı buldu, fotoğraflara tekrar bakıp üzüldük. Kennedy’nin vurulduğu yerde yıllar sonra o anı tekrar yaşadım.

35 yıl sonra, Maradit’ e tekrar gittim. Çocukluğumun ilk yıllarının geçtiği, yaşama ait ilk anılarımın olduğu yeri tekrar görmek için büyük bir istek duyuyordum. Bir taraftan da korkuyordum. Her şey değişmiş olabilirdi. Şehirleşme adına her yerde yaptığımız o yıkımdan Maradit’ te nasibini almış olabilirdi. Ama öyle olmadı. Aslında değişen pek fazla bir şey yoktu. Okul, karakol, meydan yerli yerinde duruyordu. Birkaç yeni bina eklenmişti. Arabamı meydana park ettikten sonra okulun önüne kadar yürüdüm. Önünde durup bir süre seyrettim. Gördüklerim beynime ulaşınca, belleğimde anılar bir kez daha canlandı.

1963 Mayısı, okulun son günüydü. Ablamla beraber her gün okula gidiyordum, sene sonu geldiğinde okuyup yazıyordum. Karne günü geldiğinde, bütün çocuklar gibi, ben de çok

heyecanlıydım. Herkes karnesini aldı fakat bana karne verilmedi. Çünkü altı yaşındaydım ve okula kaydedilmemiştim. Koşarak ve ağlayarak eve geldim. Annemin tesellisi hiçkırıklarımın dinmesine engel olamadı. Şerafet (Yazar) Öğretmen komşumuzdu. Karnemin unutulduğunu, yarın verileceğini söyledi, kucağında uyuduğumu hatırlıyorum. Ertesi gün, Şerafet öğretmen karnemi getirip verdiğiinde çok mutlu olmuşum. Ancak bu durum, yeni eğitim yılında, birinci sınıfı tekrar okumamın yasal zorunluluğunu ortadan kaldırmamıştı.

Karakolun yanından geçip, patika boyunca evimize kadar yürüdüm. Olduğu yerde duruyordu. Tahta kapıdan geçip bahçeye girdim. Yıllara boyun eğmemişti, ama yorgundu, yıpranmıştı, yer yer sıvaları dökülmüş, tuğlalar açığa çıkmış. Sessizdi. İskender Dede, Ayşe Nine yoktu. Korkuluk tahtaları eksilmiş balkonda asılı çamaşırlar, bahçede yere serilmiş fındıklar olmasa terkedilmiş sanacaktım.

Fındık bahçelerinin arasından geçip nehrin kenarına indim. Çoruh yine bozbulanık akıyordu. Bir ağacın altına oturup, karşı kıyıya baktım. Görünürde fazla bir değişiklik yoktu. Ancak aslında çok şey değişmişti. Benim çocukluğumun uzayı fetheden süper devleti dağılmış, yeni devletler kurulmuştu. Artık karşı kıyıları Gürcistan'dı.

Bilmiyorum gelecekte Maradit (Muratlı) böyle kalacak mı? Yoksa insanoğlu uygarlık adına burayı da mı yok edecek? Ya anılarımız, geçmişimiz ne olacak? Doğup büyüdüğümüz evlerimiz, okuduğumuz okul, oyun oynadığımız sokaklar, bahçeler. Anılarımızla yaşattığımız içimizdeki çocuk ne olacak? Bir baraj gölü kıyısında oturup, parlak ışıkların aydınlığında, giderek kararan geçmişimizi görebilecek miyiz? Bize ait olanları göremeyince, bu topraklara duyduğumuz aidiyet duygumuz ne olacak? Geçmişimiz sular altında karanlığa gömülürken, parlak ışıklar geleceğimizi aydınlatabilecek mi? Bilmiyorum.

Prof. Dr. Necdet Şükrü Altun

Mart-2004. Ankara

(Okuyucuya not: Maradit; Artvin'in bir ilçesi olan Borçka'ya bağlı Muratlı Beldesi'nin eski adıdır. Çoruh Nehri, Muratlı'da, Türkiye ile Gürcistan arasında kısa bir sınır oluşturduktan sonra sınırlarımızı terk eder. Muratlı Barajı, Belde'nin hemen yakınında iki yıldan bu yana faaliyettedir. Alttaki fotoğraf, Muratlı Barajı suları altında yer alan Karşıköy'de çekilmiştir.)

